ISSN: 2522-9699, 2616-5007

holov. red. V. H. Voronkova, Zaporizhzhia : *Vydavnychyi dim "Helvetyka"*, Vypusk 23 (100), s. 101 – 107
11. *Rozchakluvannia neduhy*, 2025, *Lokalna tradytsiia, "stari" khvoroby ta "nova" medytsyna v Ukraini XVIII – XIX stolittia (Disenchanting disease: Local tradition, "old" illnesses, and "new" medicine in Ukraine (18th–19th centuries))*. Kolektyvna monohrafiia za red V. Masliichuka ta I. Serdiuka, Kharkiv : *Vydavets Oleksandr Savchuk*, 352 s.
12. Ferhiuson, N 2023, *Tsyvilizatsiia. Yak Zakhid stav uspishnym (Civilization: How the West became successful)*, per. z anhl. V. Tsyba, 5-te vyd, Kyiv : *Nash format*, 448 s.
13. Fisher, M 2025, *Khymerne ta motoroshne (The weird and the eerie)*, per z anhl. D. Pashchenko, V. Podosinnikova, Lviv : *Kontur*, 208 s.
14. Khonihsbom, M 2021, *Stolittia pandemii. Istoriia hlobalnykh infektsii vid ispanskoho hrypu do COVID-19 (The pandemic century: A history of global infections from the Spanish flu to COVID-19)*, per. z anhl M. Luzinoi, Kyiv : *Yakaboo Publishing*, 432 s.

Прорецензовано / Reviewed *22.08.2025*
Рекомендовано до друку / Recommended for publication *11.09.2025*

DOI 10.33930/ed.2019.5007.55(7-10)-2
УДК [17+342.7]:[004:316.3](045)

ЕТИКА ТА ПРАВА ЛЮДИНИ У ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

О. В. Чикало
І. В. Сімашко

Анотація.

Актуальність теми дослідження. *У сучасному світі цифрові технології стали невід'ємною частиною суспільного розвитку, охоплюючи практично усі сфери життя – від освіти й економіки до медицини та державного управління. Етика окреслює моральні межі їх застосування, а права людини забезпечують юридичні гарантії.*

Дослідження даної теми потрібне для осмислення сучасних трансформацій і вироблення ефективної державної політики та суспільної саморегуляції.

Постановка проблеми. *Стрімка цифровізація радикально змінює збирання й використання даних, публічні комунікації та ухвалення рішень, водночас посилюючи ризики порушення приватності, незаконного обігу персональних даних, маніпуляцій у медіа, корпоративно-державного контролю та цифрової нерівності.*

На сьогодні, в умовах формування нових цінностей, етична проблематика є досить актуальною і необхідною, тому і постала проблема вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. *Питання етики, загальнолюдських норм, свободи, рівності, відповідальності та гідності досліджувалися такими науковцями як-от: Ж. Андрійченко, Н. Бааджи, Л. Вербівська, М. Дмитренко, Т. Забаштинська, О. Котенко, Т. Чубіна та інші розглядають цифрову етику як уточнення традиційних знань про етику з урахуванням розвитку комп'ютерних технологій і засобів міжкультурної комунікації.*

Постановка завдання. *В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій цифрове виживання перетворилося на невід'ємну складову сучасного способу життя, що поставило на порядок денний нові виклики у сфері захисту прав людини. Зважаючи на зростаючий рівень професійного та жорсткого контролю у сфері цифрових технологій, важливим є утвердження принципу дотримання етичних норм у застосуванні цифрових технологій усіма учасниками цифрового середовища.*

Метою статті є дослідження етичних викликів, які пов'язані з використанням цифрових технологій та визначення шляхів ефективного захисту прав людини у цифровому середовищі.

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

Виклад основного матеріалу. *Дослідження зосереджене на головних етичних проблемах цифрової епохи: від захисту персональних даних і приватності до впливу соцмереж, фейкових новин, кібервійн та штучного інтелекту. Етика даних передбачає відповідальний та комплексний підхід, що поєднує технологічні рішення, етичні засади та ефективні практики управління інформацією.*

Висновки. *Цифрові технології охоплюють приватну й публічну сфери, тож етика та права людини (гідність, свобода, рівність, недискримінація) лишаються базовими орієнтирами. Людиноцентричний підхід має забезпечувати суверенітет над даними і бути закріпленим у політиках та стандартах на всіх етапах життєвого циклу технологій — це основа довіри й захисту прав.*

Ключові слова: *права людини, цифрові технології, цифрова етика, інформаційна етика, штучний інтелект, аналітика даних, цифровізація, соціальні мережі, цифрове середовище.*

ETHICS AND HUMAN RIGHTS IN THE DIGITAL SOCIETY

Olena Chykalo
Inna Simashko

Abstract.

Relevance of the research. *In today's world, digital technologies have become an integral part of societal development, permeating virtually all spheres of life—from education and the economy to healthcare and public administration. Ethics delineates the moral boundaries of their use, while human rights provide legal safeguards.*

Studying this topic is essential for understanding contemporary transformations and for developing effective public policy and societal self-regulation.

Problem statement. *Rapid digitalization is radically transforming data collection and use, public communications, and decision-making, while simultaneously heightening the risks of privacy violations, illicit circulation of personal data, media manipulation, corporate–state control, and digital inequality.*

Today, amid the formation of new values, ethical issues are particularly relevant and necessary, which is why this problem has come to the fore for study.

Analysis of recent research and publications. *Issues of ethics, universal moral norms, freedom, equality, responsibility, and dignity have been examined by scholars such as Zh. Andriichenko, N. Baadzhy, L. Verbivska, M. Dmytrenko, T. Zabashchynska, O. Kotenko, and T. Chubina, among others. They view digital ethics as a refinement of traditional ethical knowledge, taking into account the development of computer technologies and tools of intercultural communication.*

Research task. *In the context of the rapid development of digital technologies, "digital survival" has become an integral part of modern life, bringing new challenges to the forefront in the field of human rights protection. Given the increasing level of professional and stringent control in the digital sphere, it is essential that all participants in the digital environment uphold ethical standards in the use of these technologies.*

The purpose of the article is to explore the ethical challenges associated with the use of digital technologies and identify ways to effectively protect human rights in the digital environment.

Main material presentation. *The study focuses on the key ethical issues of the digital age—from the protection of personal data and privacy to the impact of social networks, fake news, cyber warfare, and artificial intelligence. Data ethics requires a responsible, comprehensive approach that combines technological solutions, ethical principles, and effective information-management practices.*

Conclusions*. Digital technologies encompass both the private and public spheres, so ethics and human rights (dignity, freedom, equality, non-discrimination) remain fundamental benchmarks. A human-centered approach must ensure data sovereignty and be embedded in policies and standards at every stage of the technology lifecycle—this is the basis for trust and the protection of rights.*

Key words: *human rights, digital technologies, digital ethics, information ethics, artificial intelligence, data analytics, digitalization, social networks, digital environment.*

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі цифрові технології стали невід'ємною частиною суспільного розвитку, охоплюючи практично усі сфери життя – від освіти й економіки до медицини та державного управління. Така трансформація створює нові можливості для суспільного прогресу, але водночас породжує низку викликів, пов'язаних із дотриманням етичних норм і забезпеченням прав людини.

Проблеми захисту персональних даних, інформаційної безпеки, протидії маніпуляціям у цифровому середовищі, а також подолання цифрової нерівності стають дедалі актуальнішими. Недостатня регуляція цих процесів може призвести до порушення базових прав людини, посилення соціальної нерівності та зростання ризиків для демократичного розвитку суспільства.

Етика цифрового суспільства визначає моральні межі використання технологій, тоді як дотримання прав людини є забезпеченням правових гарантій для кожного індивіда. Саме поєднання цих двох складових є головним виміром формування збалансованої та безпечної цифрової екосистеми, що сприятиме сталому розвитку суспільства.

Отже, дослідження етичних аспектів та прав людини у цифровому суспільстві має важливе значення не лише для теоретичного осмислення трансформаційних процесів сучасності, але й для вироблення ефективних механізмів державної політики, міжнародного співробітництва та суспільної саморегуляції.

Постановка проблеми. Стрімка цифровізація соціальних процесів радикально змінює способи збирання, обробки та використання даних, структуру публічних комунікацій і механізми ухвалення рішень. Серед найбільш проблемних аспектів є зростання ризиків порушення права людини на приватне життя, незаконне використання персональних даних, поширення маніпуляцій у цифрових медіа, посилення контролю над індивідом з боку корпорацій чи держави, а також цифрова нерівність, що обмежує доступ окремих соціальних груп до новітніх технологій.

Наявні правові норми та етичні кодекси не встигають за темпом технологій, що знижує реальну дієвість гарантій приватності, недискримінації, свободи вираження та належної процедури. Проблема полягає у формуванні людиноцентричної етико-правової моделі, що забезпечує прозорість, контроль над даними й дієві механізми захисту прав людини в цифровому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання етики, загальнолюдських морально-етичних норм, свободи, рівності, відповідальності та людської гідності привертали увагу дослідників минулого і, сьогодні, вони є темою обговорень сучасних науковців. Значний внесок у цьому напрямку зробили Г. Йонас, Ч. Тейлор, М. Шелер, В. Франкл та інші мислителі. Прикладний вимір етики знаходить відображення у концепції дискурсивної етики, яку розробляли К.-О. Аппель та Ю. Габермас. У свою чергу, відомий філософ-футуролог Н. Бостром аналізує проблеми цифрової етики, зокрема моральні дилеми, що постають у процесі розвитку штучного інтелекту, робототехніки та новітніх технологій.

В Україні формування теоретичних та практичних основ цифрової етики здійснюють науковці як-от: Р. Андрюкайтене, Ж. Андрійченко, Н. Бааджи, Т. Близнюк, Г. Бондар, В. Бочковой, О. Бурикін, О. Буринська, Л. Вербівська, В. Воронкова, Н. Гусєва, М. Дмитренко, Т. Забаштинська, І. Кизименко, О. Кивлюк, М. Кириченко, О. Котенко, О. Красільнікова, А. Кравченко, О. Кривонос, В. Кузнєцов, К. Кузнєцова, Т. Кучмійова, Д. Матейчук, Н. Мельник, М. Майстренко, В. Нікітенко, Т. Пікуля, О. Проценко, В. Семанюк, О. Стойка, Т. Чубіна, М. Хаустова тощо. Так, М. Дмитренко, О. Проценко, та Т. Чубіна розглядають цифрову етику як уточнення традиційних знань про етику з урахуванням розвитку комп'ютерних технологій і засобів міжкультурної комунікації. Ж. Андрійченко, Т. Близнюк,

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

О. Майстренко, Л. Ремньова та Т. Забаштинська зосереджують увагу на вивченні диджитал-етикету, його специфіки та функцій як форми поведінкової культури у цифровому середовищі. В. Воронкова, О. Кивлюк та В. Нікітенко досліджують процеси формування цінностей цифрової людини та цифрового суспільства, тоді як Г. Бондар та А. Гаркуша аналізують питання інформаційної етики в умовах розвитку сучасних інформаційних технологій.

Постановка завдання. В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій цифрове виживання перетворилося на невід'ємну складову сучасного способу життя, що поставило на порядок денний нові виклики у сфері захисту прав людини. Йдеться, зокрема, про забезпечення рівного доступу до цифрових технологій без дискримінації, недопущення їх використання для маніпуляцій над людьми, гарантування автономії та захисту персональної цифрової інформації й власності.

Зважаючи на зростаючий рівень професійного та жорсткого контролю у сфері цифрових технологій, захист прав людини у цифрову добу потребує від держави комплексних дій. Серед них необхідним є не лише встановлення правил і нормативних актів, що регламентують розвиток цифрових технологій, але й створення спеціалізованих органів для контролю діяльності компаній, які працюють із даними та онлайн-платформами; надання цільової підтримки вразливим групам користувачів; а також розробка й використання цифрових інструментів та соціальних мереж для формування культури комунікації. Водночас важливим є утвердження принципу дотримання етичних норм у застосуванні цифрових технологій усіма учасниками цифрового середовища.

Метою статті є дослідження етичних викликів, які пов'язані з використанням цифрових технологій та визначення шляхів ефективного захисту прав людини у цифровому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Цифровізація формує нові умови для життєдіяльності суспільства, змінюючи характер комунікацій, способи обміну знаннями та інформаційні структури. Ці трансформації сягають такого рівня, що потребують переосмислення суспільного устрою та колективної свідомості, адже масове впровадження нових комунікативних норм дестабілізує усталені соціальні практики та традиції.

Дослідження зосереджене на головних етичних проблемах цифрової епохи: від захисту персональних даних і приватності до впливу соцмереж, фейкових новин, кібервійн та штучного інтелекту. Встановлення чітких етичних правил стає критично важливим для гарантії безпеки й справедливості у світі, який змінюється під тиском технологій. Існування людини у вимірі інформаційних/цифрових технологій – це існування "біологічної людини" з "цифровими атрибутами", у результаті чого формується "інформаційна особистість", яка є відображенням біологічної особистості в цифровому просторі [5, с. 10].

Цифрова інформаційна революція, уособлена штучним інтелектом, пришвидшує формування цифрового та інтелектуального простору. Застосування штучного інтелекту може призводити до значних етичних викликів, це і питання конфіденційності, а також упередженість щодо моральних наслідків автономного прийняття рішень. Кукельберг наголошує на уважному розгляді цих етичних аспектів та говорить про впровадження цінностей у дизайн та реалізацію технологій ШІ [15, с. 26]. Такі явища, як цифрові платежі, споживання, виробництво, праця та обмін, стали ключовими елементами повсякденного виживання людини. О. Буракін підкреслює, що "незважаючи на виклики, цифрові технології мають значний потенціал для інновацій у різних галузях, включаючи охорону здоров'я, освіту, фінанси та багато інших. Це створює можливості для сталого економічного зростання та соціального прогресу" [2, с. 63]. Використання цифрових технологій, підкреслюють Л. Вербівська та О. Буринська "забезпечує ефективне впровадження

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

інновацій у бізнес-процеси, а також – інтегрований розвиток нових бізнес-моделей, що базуються на цифрових програмних рішеннях" [3, с. 5]. "Цифрові технології відкривають можливості для вдосконалення освітнього процесу та підвищення рівня та якості сприйняття, розуміння та засвоєння знань" [13, с. 300]. Водночас інтелектуальні технології, інформаційні потоки, платформи даних та цифровий контент поширюються у глобальному масштабі, перетворюючись на складні та неосяжні феномени. Дослідники зазначають, що "цифрові технології" на сьогоднішній день розглядаються як "поєднання електронних, комп'ютерних, інформаційно-комунікаційних, інформаційних, та телекомунікаційних технологій" [8, с. 161].

Цифрове виживання поступово стає основною тенденцією сучасного життя, охоплюючи усі соціальні групи та підпорядковуючи їх власній логіці. Концепти "розумних" міст, держав і навіть глобальних систем зосереджені на розвитку мобільних інтернет-технологій, аналітиці великих даних, цифрових обчислень і штучного інтелекту. У результаті людство дедалі глибше занурюється у цифрову епоху, де цифрове виживання стає обов'язковою умовою існування людини.

Сучасні дослідники звертаються до теорії трьох поколінь прав людини. Вони зазначають, що "Теорія поділу прав людини за поколіннями походить від досліджень К. Васака, юрисконсульта ЮНЕСКО та вченого-правозахисника", який вперше у 1977 році висунув теорію трьох поколінь прав людини. "Перше покоління прав людини – це громадянські та політичні права, включаючи права на життя, рівність, свободу слова, релігії, власності та права голосу, які в основному відображені у статтях з 3 по 21 Загальної декларації прав людини 1948 року". "Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1953 р. та Європейська конвенція про права людини 1953 р. Права людини другого покоління - це економічні та соціальні права, у тому числі права на працевлаштування, права на соціальне забезпечення та права на добробут, які в основному відображені у статтях 22-28 Загальної декларації прав людини та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права. Права прийняті в 1966 р. "Права третього покоління - це колективні права і права солідарності, такі як право на самовизначення, екологічні права, права дітей і корінних народів, які в основному відображені в міжнародних договорах, таких як Стокгольмська декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй, прийнятої в 1972 р." [5, с. 10]. Дана теорія показує послідовний розвиток і розширення концепції прав людини – від індивідуальних свобод до колективних прав, що охоплюють інтереси всього людства, та відображає етичну й правову еволюцію цивілізації. З появою цифрових технологій та глобальної мережі Інтернет теорія трьох поколінь прав людини зазнала суттєвого розширення та переосмислення. Як зазначають В. Бочковой та Н. Бааджи "більшість цифрових прав закріплені у різноманітних резолюціях Ради ООН з прав людини, і потребують систематизації у єдиний кодифікований акт – Декларацію цифрових прав людини із подальшим поштовхом для розробки "Конвенції про захист цифрових та інформаційних прав людини", яка б містила практичні і дієві механізми захисту цифрових прав людини" [1, с. 232].

Цифровізація проявляється у повсякденному житті кількома ключовими способами: по-перше, це багатогранне використання цифрових технологій, які сьогодні застосовуються не лише у промисловості, а й в економіці, торгівлі, соціальних комунікаціях, політиці, державному управлінні та культурі; а по-друге, йдеться про їхню поширеність. Завдяки стрімкому розвитку комп'ютерів і мобільних телефонів, що є головними носіями цифровізації, цифрові технології стали універсальним інструментом для роботи й повсякденного життя. Якщо раніше комп'ютери використовувалися переважно спеціалізованими підприємствами чи відділами для обчислювальних завдань, то нині їх опанування є необхідною умовою для майже кожної професійної діяльності. По-третє, відчутна глибина проникнення

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

цифрових технологій у виробництво та побут. Віта Семанюк та Наталія Мельник зазначають, що "цифрові технології вимагають кількісної та якісної оцінки через вимірювання продуктивності та витрат на впровадження та експлуатацію. Виникає проблема вартості інформації, яка буде особливо актуальною в умовах тотальної цифровізації економіки" [12, с. 209]. Думка дослідниць підкреслює, що цифровізація не лише відкриває нові можливості для розвитку економіки, але й створює нові виклики, пов'язані з оцінкою ефективності цифрових технологій. Таким чином, проблема визначення вартості інформації стає центральною у добу тотальної цифровізації – вона формує нові підходи до управління ресурсами, прийняття рішень і розвитку цифрової економіки загалом. М. Кириченко пропонує "аналізувати найкращі традиції цифрового суспільства, представленого високо індустріальними країнами, а також розширяти наукові знання філософії цифрового суспільства як нового наукового напрямку та постійно екстраполювати і упроваджувати у наше життя кращі традиції цифрових технологій, впливаючи на розвиток людського і соціального капіталу" [6, с. 125].

Цифрові технології не існують відокремлено від індустріалізації, а являють собою її новий етап розвитку. Підставою для такого твердження є те, що сучасний прогрес ґрунтується на індустріальній базі, а інформаційні технології використовуються для вдосконалення якості життя людини. По суті, цифровізація є інтелектуальною формою функціонування промислових технологій, яка забезпечує їх точнішу, ширшу та ефективнішу роботу. Із розширенням впливу цифрових технологій, таких як Інтернет, штучний інтелект на соціальне життя, проблематика прав людини в цифрову добу набуває дедалі більшої актуальності та стає предметом глибших дискусій. Наукова спільнота досягла певного консенсусу щодо окремих нових аспектів прав людини у цьому контексті, проте залишаються значні суперечки стосовно необхідності виокремлення нової категорії прав, які б відповідали цифровій добі та на яких вона має ґрунтуватися. Деякі науковці пропонують виокремити новий тип прав людини, що відповідає умовам цифрової доби, визначаючи їх як "цифрові права людини" [1, с. 232]. Вони розглядають це як четверте покоління прав, відмінне від попередніх трьох і засноване на феномені подвійної ідентичності, сформованої через біометричні дані.

Цифрові технології забезпечують користувачів більш ефективними інструментами для саморозвитку, проте водночас посилюють відставання тих, хто не має доступу до цих технологій, породжуючи явище "цифрового розриву". На мою думку цей розрив є сучасним відображенням соціально-економічної нерівності, характерної для індустріальної доби, але зараз у цифровому вимірі. Він виявляється між тими, хто має ресурси та умови для використання цифрових технологій, і тими, хто їх позбавлений. У результаті формується не лише новий розрив між багатими та бідними, а й додаткова нерівність у можливостях базового виживання та розвитку у цифровому суспільстві.

Цифрові технології використовуються не тільки для вивчення природних процесів, але й для впливу на соціальні явища. І коли вони починають спрямовуватися на людину та її поведінку, з'являється ризик, що вибір і дії кожного можуть опинитися під контролем тих, хто володіє цими технологіями. Важливо, говорить Т. Кучмійова: "вміти використовувати різні цифрові технології для ефективної взаємодії та обміну інформацією у відповідних контекстах. Важливо бути посередником у спілкуванні, дотримуватися норм використання та обміну цифровим контентом, а також знаходити способи покращення та громадської участі за допомогою цифрових технологій" [10, с. 68]. Процеси обробки даних мають розроблятися як стійкі та відповідальні рішення, орієнтовані на благо людини й суспільства. Дотримання етичних принципів у роботі з даними сприяє зростанню довіри, наприклад, до організації та результатів її діяльності.

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

Сучасне розуміння персональних даних суттєво розширюється: до них відносять будь-яку інформацію, що дозволяє ідентифікувати конкретну особу – від імені, посади, адреси, телефону та електронної пошти до фінансових відомостей і медичної історії. Розширення поняття персональних даних зумовлює потребу у формуванні нових етичних підходів до роботи з інформацією. Саме тому, як зазначає Тетяна Пікуля, "інформаційна етика є важливим механізмом регулювання поведінки в інформаційному суспільстві. Вона поєднує філософські, правові та соціальні аспекти, формуючи моральні умови для відповідального використання інформації та цифрових технологій. Її значення полягає в забезпеченні гармонійного розвитку суспільства, де права, свободи та обов'язки індивідів і соціальних груп врівноважуються в межах цифрового середовища" [11, с. 5]. Важливо підкреслити, що етичний вимір цифрових технологій має враховуватися ще на початкових етапах їхнього створення. Саме тому, як зазначають В. Кузнецов та К. Кузнецова є потреба в етичній експертизі, що передбачає "участь міждисциплінарних команд, включно з фахівцями з етики, психології, права та соціології" [9, с. 123].

Етика даних передбачає відповідальний та комплексний підхід, що поєднує технологічні рішення, етичні засади та ефективні практики управління інформацією. Одним із ключових принципів є людиноцентризм, відомий ще з часів античної філософії. Сьогодні розвиток цифрових технологій сформував постать "цифрової людини" (homo digitalis), яка активно використовує інформаційні інструменти у своїй діяльності. Проте на відміну від минулого, інформаційне та реальне життя дедалі більше втрачають гармонійність, що створює загрози для людини у світі віртуальної реальності. Нове штучне середовище зводить індивіда переважно до інформаційного виміру, ставлячи його як цілісну істоту у стан кризи. Відтак, аби не поглиблювати кризу суб'єктності людини в штучному цифровому середовищі, потрібні виважені запобіжники та узгоджені правила впровадження технологій. Тому, як зазначає М. Хаустова, "для отримання позитивних рис від поширення цифровізації необхідними є особливий підхід до впровадження цифрових технологій в усіх сферах, з врахуванням особливостей процесів, що відбуваються та реального стану і особливостей розвитку (освітніх, економічних, політичних, соціальних, національних, культурних та інш.) всіх країн світу, а також взаємовигідна співпраця країн у поширенні та єдиному запровадженню цифрових технологій та здійснення контролю за цими процесами" [14, с. 758].

Людські інтереси мають домінувати над інституційними та комерційними. Саме тому під час створення технологій необхідно враховувати потреби користувачів, забезпечуючи зручність, ефективність та позитивний досвід взаємодії. Концепція людиноцентричного дизайну дає можливість розробляти технології, які легше засвоюються та сприяють підвищенню якості життя. Отже, орієнтація на потреби людини є ключовим чинником успішного розвитку цифрових технологій.

У цьому руслі людиноцентричного підходу природно розглядати штучний інтелект як інструмент, що підсилює людські можливості за умови відповідального використання. Саме це утверджують В. Воронкова, О. Кивлюк, Р. Андрюкайтене: "сучасний штучний інтелект є потужним інструментом для сприяння критичному мисленню та стимулюванню творчого самовираження, він не тільки дозволяє людям краще збирати інформацію, але й допомагає людям шукати відповіді на невідомі питання. Це не просто технологічний прогрес, але робота зі знаннями" [4, с. 30]. Дослідниці наголошують на тому, що необхідно "встановити відповідальні стандарти штучного інтелекту, щоб гарантувати, що створення та використання штучного інтелекту є відповідальним та етичним. Слід забезпечити, щоб штучний інтелект міг сприяти міжнародній конкурентоспроможності та національній безпеці, широко служити суспільству" [4, с. 30]. З огляду на вищезазначене вимога відповідальних стандартів штучного інтелекту безпосередньо переходить у завдання гарантувати

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

недоторканність свободи вибору: кожна людина має бути захищена від прихованого чи примусового впливу, що фактично розширює спектр традиційних громадянських та політичних прав у цифрову сферу.

Використання цифрових технологій для аналізу та дослідження людської поведінки є неминучим, однак, оскільки об'єктом вивчення виступає сама людина, необхідно встановити чіткі обмеження й заборони. "Оцифровування" індивідуальної поведінки можливе лише за умови врахування суспільних інтересів та обов'язкового інформування суб'єкта шляхом прозорого повідомлення. Якщо ж цифрові технології використовуються виключно з метою отримання корпоративного прибутку чи досягнення прихованих інтересів шляхом моніторингу та маніпулювання поведінкою без належного інформування осіб, це завдає серйозної шкоди їхній гідності. Держава має ухвалити відповідне законодавство, яке встановлюватиме суворі обмеження щодо використання цифрових технологій для стеження за людьми та передбачатиме юридичну відповідальність за маніпуляції їхньою поведінкою. Звідси постає потреба не лише у жорстких правових запобіжниках, а й у виробленні чіткої етичної мови для опису цих викликів.

"В науковій літературі, крім загально вживаних термінів "інформаційна етика", "цифрова етика", "комп'ютерна етика", набувають поширення такі терміни, як "етика даних" або "data-етика" [7, с. 219]. Беручи до уваги всеосяжний вплив соціальних мереж, постає ключова вимога: кожна особа повинна мати повний контроль над своїми даними та цифровими активами. "Соціальні мережі являють собою онлайн-платформи, які використовуються людьми для обміну інформацією та спілкування, розвитку соціальних та професійних контактів, а також для просування бізнесу. Сьогодні ці нові технології соціальних мереж вплинули та змінили політичні, соціальні та інформаційні практики людей і організацій у всьому світі, викликавши значний інтерес з боку фахівців з прикладної етики та філософії техніки" [7, с. 223].

Для подолання нових викликів і задоволення зростаючих вимог щодо захисту прав людини у цифрову добу необхідно посилити гарантії їхнього дотримання при використанні цифрових технологій. Інформація про людину не може використовуватися без її згоди, а, наприклад, її цифрові активи не можна просто так забрати чи вилучити. Це новий крок у розвитку класичних особистих і майнових прав, який посилює їхній захист у цифрову добу. Водночас, з огляду на стрімкий та дедалі складніший розвиток технологій і появу більш технічно витончених порушень, система захисту прав людини також має орієнтуватися на застосування "цифрових" механізмів. Необхідно створити спеціальне законодавство та нормативні акти, що регулюватимуть застосування цифрових технологій, аби максимально розкрити їхній потенціал на благо людства та водночас обмежити можливі загрози для реалізації прав людини.

Для забезпечення базового рівня захисту персональних даних слід ухвалити закони, які гарантуватимуть справедливість, законність і прозорість їхньої обробки. Особи, чиї дані опрацьовуються, повинні бути поінформовані про сам факт обробки, її середовище, характеристики та обсяг. Щоб уникнути довільного використання особистої інформації, будь-яка обробка персональних даних має ґрунтуватися на вільній, конкретній, поінформованій та чітко вираженій згоді суб'єкта, або на інших законних підставах, визначених правом.

Обробка персональних даних має здійснюватися відповідно до визначених принципів та законних цілей. Обсяг, тип і термін зберігання даних повинні бути обмеженими, а пріоритет слід надавати використанню методів "анонімізації" та "псевдонімізації". Зміна мети обробки без згоди суб'єктів даних є неприпустимою та, у разі необхідності, має обмежуватися виключно цілями, що відповідають початково задекларованим. Забезпечення комплексних заходів захисту персональних даних

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

повинно бути одним з головних завдань, особливу увагу слід приділяти конфіденційним відомостям, які вимагають підвищеного рівня безпеки.

Висновки. Цифрові технології, безпосередньо й опосередковано, пронизують майже усі сфери приватного та публічного життя, впливаючи як на окремі спільноти, так і на загальний добробут суспільства. У цифровому суспільстві етика та права людини набувають нових вимірів, але зберігають універсальний зміст: гідність, свобода, рівність і недискримінація залишаються базовими орієнтирами для оцінки впливу технологій. Цифровізація підсилює як потенціал розвитку (доступ до інформації, інклюзивні сервіси, громадянська участь у суспільному житті), так і ризики (масовий збір даних, алгоритмічна упередженість, платформна влада, кібератаки, дезінформація). Саме тому цифрові права доцільно розуміти як конкретизацію вже визнаних прав у новому середовищі, а не як їхню заміну.

Цифрова епоха радикально перебудовує простір етичної відповідальності та захисту прав людини. Від масового збору персональних даних і знеособлених алгоритмічних рішень до впливу соцмереж, дезінформації та кібервійн – сучасні технології створюють нові зони ризику, які безпосередньо торкаються гідності, приватності, свободи вираження поглядів, безпеки. За цих умов встановлення чітких етичних правил і процедур стає не просто бажаним, а критично необхідним для збереження справедливості й безпеки у суспільстві, що швидко змінюється під впливом інновацій.

Людиноцентрична цифрова система передбачає, що технологічний прогрес не лише підсилює свободи й можливості, а й гарантує суверенітет особи над власними даними й цифровими активами. Закріплення згаданих принципів у політиці держави й корпоративних стандартах, а також їх практичне втілення на усіх етапах життєвого циклу технологій – необхідна умова довіри суспільства та ефективного захисту прав людини у цифровому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Бочковой, ВА & Бааджи, НА 2024, ‘Обмеження цифрових прав людини в умовах сучасних правових викликів’, *Науковий вісник УжНУ. Серія: Право*. Ужгород, № 84, Ч. 4 с. 228-233.
2. Бурикін, ОМ 2024. ‘Аналіз форм і видів цифрових технологій та їх вплив на сучасне суспільство у динамічному ринковому середовищі’, *Економічний вісник Дніпровської політехніки*, Дніпро, № 1, с. 54-64.
3. Вербівська, Л & Буринська, О 2024, ‘Використання цифрових технологій у підприємницькій діяльності’, *Економіка та суспільство*, № 61, с. 1-6. Доступно: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3814/3734> [12 Серпень 2025].
4. Воронкова, В, Кивлюк, О & Андрюкайтене, Р 2023, ‘Еволюція від активного відповідального громадянства до цифрового в контексті критичного мислення: досвід країн ЄС’, *Humanities studies: Collection of Scientific Papers*, Ed. V. Voronkova, Zaporizhzhia: *Publishinghouse “Helvetica”,* № 14 (91), с. 23-34. Доступно: <http://humstudies.com.ua/article/view/277846/272597> [12 Серпень 2025].
5. Кивлюк, ОП, Воронкова, ВГ & Нікітенко, ВО 2023, ‘Цифрові права людини як вираження цифрових атрибутів: соціально-філософське обґрунтування’, *Освітній дискурс: збірник наукових праць. Вид-во: Наук.-інформаційне агентство “Наука-технології-інформація”,* Київ, Вип. 44 (4–6), с. 7-22.
6. Кириченко, М 2019, ‘Вплив цифрових технологій на розвиток людського і соціального капіталу в умовах діджиталізованого суспільства’, *Humanities Studies: Collection of Scientific Papers*, № 1 (78), с. 108-129. Доступно: <https://humstudies.com.ua/article/view/192020/192580> [10 Серпень 2025].
7. Кравченко, АА, Кизименко, ІО, Красільнікова, ОВ & Гусєва, НЮ 2025, ‘Етика в цифровому суспільстві: виклики та перспективи’, *Культурологічний альманах*, Київ, № 1, с. 215-232.
8. Кривонос, ОМ & Котенко, ОД 2023, ‘Використання цифрових технологій в освітньому процесі’, *Наука і техніка сьогодні,* № 15, с. 161-175. Доступно: <https://eprints.zu.edu.ua/35920/1/1%2815%29%20%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%80%2

0%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B0%20%D1%96%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0-162-177.pdf> [13 Серпень 2025].
9. Кузнецов, В & Кузнецова, К 2025, 'Цифрова етика відповідальності у працях Л. Флоріді', *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія "Філософія.* Філософські перипетії", Харків, № 72, с. 117-127.
10. Кучмійова, ТС 2023, 'Вплив цифрових технологій на сучасне суспільство: трансформаційні аспекти', *Modern Economics*, № 41, с. 67-72. Доступно: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/41-2023/kuchmiiova.pdf> [12 Серпень 2025].
11. Пікуля, Т 2025, 'Механізм правового регулювання цифрового середовища: філософсько-правовий аспект', *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки,* Київ, Т. 15, с. 1-10.
12. Семанюк, В & Мельник, Н 2022, 'Вплив цифрових технологій на інформаційне середовище бізнесу в умовах п'ятої промислової революції', *Тернопільський національний економічний університет. Науковий журнал "Вісник економіки"*, Тернопіль, № 3, с. 203-212.
13. Стойка, О & Матейчук, Д 2023, 'Сучасні підходи до впровадження цифрових технологій в освітній процес ЗВО', *Актуальні питання гуманітарних наук*, № 62, Т. 2, с. 297-301. Доступно: <https://www.aphn-journal.in.ua/archive/62_2023/part_2/48.pdf> [12 Серпень 2025].
14. Хаустова, МГ 2023, 'Вигоди, ризики та проблеми цифровізації суспільства: загальнотеоретичний аспект', *Електронне наукове видання "Аналітично-порівняльне правознавство". Філософія права*. Київ, с. 753-759.
15. Coeckelbergh, M 2020, *AI Ethics*. Cambridge, Massachusetts, USA: *The MIT Press*.

References:

1. Bochkovoi, VA & Baadzhy, NA 2024, 'Obmezhennia tsyfrovykh prav liudyny v umovakh suchasnykh pravovykh vyklykiv (Restrictions of digital human rights under contemporary legal challenges)', *Naukovyi visnyk UzhNU. Seriia: Pravo*. Uzhhorod, № 84, Ch. 4 s. 228-233.
2. Burykin, OM 2024. 'Analiz form i vydiv tsyfrovykh tekhnolohii ta yikh vplyv na suchasne suspilstvo u dynamichnomu rynkovomu seredovyshchi (Analysis of the forms and types of digital technologies and their impact on modern society in a dynamic market environment)', *Ekonomichnyi visnyk Dniprovskoi politekhniky,* Dnipro, № 1, s. 54-64.
3. Verbivska, L & Burynska, O 2024, 'Vykorystannia tsyfrovykh tekhnolohii u pidpryiemnytskii diialnosti (The use of digital technologies in entrepreneurial activity)', *Ekonomika ta suspilstvo,* № 61, s. 1-6. Dostupno: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3814/3734> [12 Serpen 2025].
4. Voronkova, V, Kyvliuk, O & Andriukaitene, R 2023, 'Evoliutsiia vid aktyvnoho vidpovidalnoho hromadianstva do tsyfrovoho v konteksti krytychnoho myslennia: dosvid krain YeS (Evolution from active responsible citizenship to digital in the context of critical thinking: The EU countries' experience)', *Humanities studies: Collection of Scientific Papers,* Ed. V. Voronkova, Zaporizhzhia: Publishinghouse "Helvetica", № 14 (91), s. 23-34. Dostupno: <http://humstudies.com.ua/article/view/277846/272597> [12 Serpen 2025].
5. Kyvliuk, OP, Voronkova, VH & Nikitenko, VO 2023, 'Tsyfrovi prava liudyny yak vyrazhennia tsyfrovykh atrybutiv: sotsialno-filosofske obgruntuvannia (Digital human rights as an expression of digital attributes: A socio-philosophical justification)', *Osvitnii dyskurs: zbirnyk naukovykh prats*. Vyd-vo: Nauk.-informatsiine ahentstvo "Nauka-tekhnolohii-informatsiia", Kyiv, Vyp. 44 (4–6), s. 7-22.
6. Kyrychenko, M 2019, 'Vplyv tsyfrovykh tekhnolohii na rozvytok liudskoho i sotsialnoho kapitalu v umovakh didzhytalizovanoho suspilstva (The impact of digital technologies on the development of human and social capital in a digitalized society)', *Humanities Studies: Collection of Scientific Papers,* № 1 (78), s. 108-129. Dostupno: <https://humstudies.com.ua/article/view/192020/192580> [10 Serpen 2025].
7. Kravchenko, AA, Kyzymenko, IO, Krasilnikova, OV & Husieva, NIu 2025, 'Etyka v tsyfrovomu suspilstvi: vyklyky ta perspektyvy (Ethics in the digital society: Challenges and prospects)', *Kulturolohichnyi almanakh,* Kyiv, № 1, s. 215-232.
8. Kryvonos, OM & Kotenko, OD 2023, 'Vykorystannia tsyfrovykh tekhnolohii v osvitnomu protsesi (The use of digital technologies in the educational process)', *Nauka i Tekhnika Sohodni*, № 15, s. 161-175. Dostupno: <https://eprints.zu.edu.ua/35920/1/1%2815%29%20%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%80%20%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B0%20%D1%96%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0-162-177.pdf> [13 Serpen 2025].

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

9. Kuznetsov, V & Kuznetsova, K 2025, 'Tsyfrova etyka vidpovidalnosti u pratsiakh L. Floridi (The digital ethics of responsibility in the works of L. Floridi)', *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriia "Filosofiia. Filosofski perypetii"*, Kharkiv, № 72, s. 117-127.
10. Kuchmiiova, TS 2023, 'Vplyv tsyfrovykh tekhnolohii na suchasne suspilstvo: transformatsiini aspekty (The impact of digital technologies on modern society: Transformational aspects)', *Modern Economics*, № 41, s. 67-72. Dostupno: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/41-2023/kuchmiiova.pdf> [12 Serpen 2025].
11. Pikulia, T 2025, 'Mekhanizm pravovoho rehuliuvannia tsyfrovoho seredovyshcha: filosofsko-pravovyi aspekt (The mechanism of legal regulation of the digital environment: A philosophical and legal aspect)', *Naukovi zapysky NaUKMA. Yurydychni nauky*, Kyiv, T. 15, s. 1-10.
12. Semaniuk, V & Melnyk, N 2022, 'Vplyv tsyfrovykh tekhnolohii na informatsiine seredovyshche biznesu v umovakh piatoi promyslovoi revoliutsii (The impact of digital technologies on the business information environment under the fifth industrial revolution)', *Ternopilskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet. Naukovyi zhurnal "Visnyk ekonomiky"*, Ternopil, № 3, s. 203-212.
13. Stoika, O & Mateichuk, D 2023, 'Suchasni pidkhody do vprovadzhennia tsyfrovykh tekhnolohii v osvitnii protses ZVO (Modern approaches to implementing digital technologies in the HEI educational process)', *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk,* № 62, T. 2, s. 297-301. Dostupno: <https://www.aphn-journal.in.ua/archive/62_2023/part_2/48.pdf> [12 Serpen 2025].
14. Khaustova, MH 2023, 'Vyhody, ryzyky ta problemy tsyfrovizatsii suspilstva: zahalnoteoretychnyi aspekt (Benefits, risks and problems of the digitalization of society: A general theoretical aspect)', *Elektronne naukove vydannia "Analitychno-porivnialne pravoznavstvo". Filosofiia prava*. Kyiv, s. 753-759.
15. Coeckelbergh, M 2020, *AI Ethics*. Cambridge, Massachusetts, USA: *The MIT Press*.

Прорецензовано / Reviewed *29.08.2025*
Рекомендовано до друку / Recommended for publication *12.09.2025*

DOI 10.33930/ed.2019.5007.55(7-10)-3
УДК 159.9:001.8:159.923.2

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ КОНФЛІКТУ АЛЬТЕР ЕҐО І СУПЕР ЕҐО У ВНУТРІШНЬО-ОСОБИСТІСНОМУ СПІЛКУВАННІ

О.П. Кивлюк
О.М. Хлонь

Анотація.

Актуальність теми дослідження. *Вивчення внутрішньо-особистісного спілкування, зокрема конфлікту між альтер еґо та супер еґо суб'єкта, є надзвичайно актуальним у контексті сучасних суспільно-політичних і психосоціальних умов, що склалися в Україні. У часи війни, затяжної соціально-економічної нестабільності, загроз безпеці, масштабної міграції, втрат та колективної травматизації, психічне здоров'я нації стає одним із ключових ресурсів виживання та відновлення. Особливої ваги набуває розуміння механізмів саморегуляції, внутрішнього діалогу та особистісної інтеграції, де конфлікт між альтер еґо (як альтернативним образом "Я") і супер еґо (як внутрішнім моральним цензором) відіграє визначальну роль. Аналіз цього внутрішнього конфлікту дозволяє глибше зрозуміти природу стресу, почуття провини, внутрішнього тиску чи невдоволення собою, а також окреслити шляхи досягнення особистісної цілісності. Отже, розгляд теоретико-методологічних проблем дослідження внутрішньо-*